

METHODOLOGISCHE TOELICHTING BIJ DE CONSUMENTENENQUETE

1. Inleiding

Sinds meer dan veertig jaar organiseert de Bank conjunctuurenquêtes bij het bedrijfsleven omdat zij ervan overtuigd is dat de resultaten een snel en betrouwbaar inzicht geven in de economische schommelingen. De gevolgde methode en vragenlijst worden sinds medio jaren zestig door de Europese Commissie geharmoniseerd.

Begin jaren zeventig werd door de Europese Commissie het initiatief genomen om de conjunctuurenquêtes uit te breiden met een consumentenonderzoek. De vragenlijst werd gebaseerd op enerzijds de bevindingen van experimenteel onderzoek in Frankrijk en Duitsland en, anderzijds, het academisch onderzoek onder leiding van prof. Katona aan de universiteit van Michigan naar de invloed van de subjectieve beoordeling van economische en sociale ontwikkelingen door de consumenten.

Oorspronkelijk namen slechts vijf landen deel aan het consumentenonderzoek: België, Duitsland, Frankrijk, Italië en Nederland. Naarmate het nut van dit bijkomend onderzoek duidelijker werd, slopen ook de overige lidstaten zich bij dit initiatief aan. Sinds juli 1986 zijn er bij de Europese Commissie maandelijkse resultaten voor alle lidstaten (met uitzondering van Luxemburg) beschikbaar. Hier dient evenwel al te worden opgemerkt dat, in tegenstelling tot het conjunctuuronderzoek bij de ondernemingen, de enquêtes bij de consumenten veelal sequentieel door verschillende commerciële onderzoeksbureaus¹ werden uitgevoerd, wat de gebruiker tot enige voorzichtigheid dwingt in het vlak van de historische vergelijkbaarheid. (Infra zal hierop worden teruggekomen.)

Doordat bij de jongste, door de Europese Commissie georganiseerde, aanbestedingsprocedures (oktober '99 en februari 2000) voor België geen commercieel onderzoeksbureau bereid werd gevonden om het consumentenonderzoek uit te voeren binnen de vastgelegde budgettaire beperkingen, dreigde een hiaat te ontstaan die de publicatie van de Europese vertrouwensindicator in gevaar zou brengen. Om die reden drong de Europese Commissie er bij de Bank op aan om voortaan eveneens de consumentenenquête te organiseren. Gegeven het belang dat de financiële en commerciële wereld aan deze indicator hecht, heeft de Bank besloten om, ondanks de uitermate korte opstartperiode, op het verzoek van de Commissie in te gaan. Begin mei 2000 startte de Bank met de consumentenenquête.

¹ De Europese Commissie kent voor dit onderzoek driejaarlijkse contracten toe.

2. Het deelnemersstaal

Maandelijks wordt op basis van het openbare telefoonregister het onderzoeksstaal getrokken. Hoewel de Europese Commissie geen strikte voorwaarden oplegt inzake de statistische techniek en aldus een volledig willekeurige trekking toelaat, opteerde de Bank voor een statistische procedure waarin rekening wordt gehouden met zowel geografische, demografische als inkomensvariabelen. Vanuit statistisch-methodologisch standpunt kan worden opgemerkt dat het openbare telefoonregister niet optimaal is. Niet alle inwoners beschikken immers over een telefoonaansluiting. Onderzoek² door de Europese Commissie heeft echter uitgewezen dat het effect op deze wijze van peiling, globaal genomen, in westerse landen marginaal te noemen is.

De geselecteerden worden per brief ervan op de hoogte gebracht dat in de loop van de eerste twee weken van de desbetreffende maand met hen contact zal worden opgenomen. In deze aankondigingsbrief wordt bovendien het wetenschappelijke en vertrouwelijke karakter van het onderzoek beklemtoond. De gestelde vragen vindt men terug op de website van de Bank, ze kunnen ook worden aangevraagd. Door die aankondiging wordt getracht de kans te verhogen om de geplande maandelijkse respons van 1850 verbruikers te bereiken.

De wijze waarop het onderzoeksstaal van de consumenten wordt samengesteld alsook de contactname verschillen van de enquêtes bij de ondernemingen. In de conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen wordt gewerkt met semi-vaste panels terwijl bij de consumenten maandelijks een nieuw gestratificeerd staal wordt getrokken. Met de bedrijven wordt via briefwisseling contact opgenomen, terwijl de consumenten telefonisch worden geënquêteerd.

3. De vragenlijst

Een volledig overzicht van de gestelde vragen wordt in bijlage 1 afgedrukt.

De doelstelling van het consumentenonderzoek is tweevoudig. Enerzijds wordt getracht de intenties inzake consumptieve bestedingen en sparen te kennen, en anderzijds streeft men naar een inzicht

² Cfr. European Commission, Direktorat-General for Economic and Financial Affairs; "The joint harmonised EU programme of business and consumer surveys; Reports and Studies, 1997, nr. 6, blz. 72.

in de perceptie en het belang dat de consument aan deze intenties hecht.

Om de beoogde doelstelling te bereiken zijn er vier thema's in de vragenlijst verwerkt. Deze zijn: de algemene economische situatie, de persoonlijke financiële situatie en spaarmogelijkheid, de intenties met betrekking tot de aankoop van duurzame consumptiegoederen, en ten slotte, de intenties met betrekking tot de aankoop/bouw of verbetering van de woning.

Zoals gebruikelijk in het conjunctuuronderzoek zijn de vragen kwalitatief van aard. Dit wil zeggen dat er naar een tendens wordt gepeild. In tegenstelling tot de enquêtes bij het bedrijfsleven, waar er drie antwoordmogelijkheden zijn, heeft men in het consumentenonderzoek geopteerd voor een vijf-puntenschaal.

4. De vertrouwensindicator van de consumenten

De eerste doelstelling van het conjunctuuronderzoek bij de consumenten is om het aanbod van de bestaande conjunctuur- en korte-termijn-indicatoren van de Bank aan te vullen. Daartoe wordt de vertrouwensindicator van de consumenten berekend die gebaseerd is op vier³ vragen (zie bijgevoegde vragenlijst):

- *de vooruitzichten van de economische situatie in België voor de volgende twaalf maanden*
- *de vooruitzichten inzake werkloosheid in België voor de volgende twaalf maanden*
- *de vooruitzichten van de financiële situatie van de gezinnen voor de volgende twaalf maanden*
- *de vooruitzichten aangaande de spaarmogelijkheden van de gezinnen in de volgende twaalf maanden*

Doordat in het onderzoek de klemtoon ligt op een wijziging van het conjuncturele klimaat, worden van de antwoorden saldi berekend. Hieronder

---

³ Tot en met oktober 2001 was de vertrouwensindicator berekend op basis van vijf vragen.

De Europese Commissie heeft toen beslist dat zij vanaf september 2001 de samenstelling van de indicator voor het consumentenvertrouwen zou wijzigen. De aanpassing kaderde in een Europees project dat de kwaliteitsverbetering van de korte-termijnindicatoren voor de eurozone en het EU-gebied beoogt.

Ook al hield die beslissing van de Commissie geen verplichting in voor de lidstaten om eveneens de samenstelling van de nationale indicatoren aan te passen, toch heeft de Nationale Bank van België beslist om het voorbeeld van de Europese Commissie te volgen. Het hoofdargument achter die beslissing was om de gebruiker een ruime vergelijkingsbasis te bieden. De wijziging valt bovendien te verdedigen omdat de consumenten als een homogene economische entiteit op Europees vlak kunnen beschouwd worden. Er zij hier wel reeds op gewezen dat de aanpassing van de indicator van de Bank alleen de samenstelling betreft en niet de methode voor de correctie van seizoeninvloeden.

dient het verschil te worden verstaan tussen het antwoordpercentage van consumenten dat een stijging heeft aangegeven en het percentage dat een daling heeft aangekruist. Er zijn evenwel vijf antwoordmogelijkheden en om die reden worden de percentages van de uitersten aangevuld met de helft van het percentage van de antwoordmogelijkheden die rond de centrumwaarde (de onveranderde situatie) liggen. Anders uitgedrukt: indien PP staat voor het antwoordpercentage van "duidelijk beter" of volledige zekerheid, P staat voor "beter", MM voor "duidelijk slechter" en M voor "slechter", dan kan het saldo als volgt worden weergegeven:

$$\text{Saldo} = (PP + 1/2 P) - (1/2 M + MM)$$

De indicator van het consumentenvertrouwen kan vervolgens worden gedefinieerd als het rekenkundig gemiddelde van de seizoengezuiverde saldi van de hierboven vermelde vragen.

Wat de seizoenzuiveringsmethode betreft, moet het volgende worden vermeld: het directoraat ECFIN van de Europese Commissie gebruikt een zelf ontwikkeld programma, Dainties. De Bank gebruikt echter het programma Tramo/Seats omdat enerzijds dit programma wordt aanbevolen door Eurostat en de ECB, en, anderzijds, ECFIN overweegt om in de loop van 2001 eveneens naar Tramo/Seats over te schakelen.

Doordat een verschillende seizoenzuiveringstechniek wordt gehanteerd, kunnen er geringe verschillen zijn tussen de gepubliceerde observaties van de Europese Commissie en de resultaten in tabel 2.1.10. van het Statistisch Tijdschrift van de Nationale Bank.

De resultaten van de individuele vragen die niet in de indicator van het consumentenvertrouwen zijn opgenomen, worden eveneens door de Europese Commissie gepubliceerd. Het doelpubliek voor deze reeksen bestaat in hoofdzaak uit gespecialiseerde statistici en economische onderzoekers die de resultaten aanwenden om kwantitatieve statistische observaties te ramen of om voorspellingen te toetsen. Uit onderzoek⁴ blijkt dat de enquêteresultaten een indicatie kunnen geven over het verloop van een aantal macro-economische variabelen:

---

⁴ Zie European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs; "The joint harmonised EU programme of business and consumer surveys; Reports and Studies, 1997, nr. 6, blz 119 e.v.

<i>Onderwerp</i>	<i>Vraagnummers</i>	<i>Macro-economische variabelen</i>
<i>Financiële situatie gezinnen</i>	<i>19 - 20</i>	<i>Beschikbaar inkomen</i>
<i>Algemene economische toestand</i>	<i>6 - 7</i>	<i>BBP</i>
<i>Kosten van levensonderhoud</i>	<i>8 - 11</i>	<i>Prijsindex consumptiegoederen</i>
<i>Werkloosheid</i>	<i>12</i>	<i>Werkloosheid</i>
<i>Belangrijke aankopen</i>	<i>13 - 14</i>	<i>Particuliere consumptie</i>
<i>Sparen</i>	<i>19 - 21 - 22</i>	<i>Spaarontwikkeling gezinnen</i>
<i>Aankoop auto</i>	<i>15</i>	<i>Inschrijvingen personenauto's</i>
<i>Aankoop/bouw van woning</i>	<i>16</i>	<i>Investeringen gezinnen</i>
<i>Verbouwingen</i>	<i>17</i>	<i>Particuliere consumptie</i>
<i>Vertrouwensindicator</i>		<i>Totale particuliere consumptie</i>

BIJLAGE 1

VRAAGGESPREK CONSUMENTENONDERZOEK

1. Geslacht?
  - man
  - vrouw
2. Wat is uw leeftijd?
  - 18 tot 29 jaar
  - 30 tot 49 jaar
  - 50 tot 64 jaar
  - 65 jaar of meer
3. Heeft u werk?
  - ja
  - neen
4. Indien werk, is dat een volledige of een part-time baan?
  - volledig
  - part-time
- 5a. In geval van geen werk, hoe is uw situatie?
  - pensioen
  - brugpensioen
  - langdurig ziek of invalide
  - student
  - huisvrouw/man
  - werkloos
  - ander
- 5b. In geval van werk, wat is uw beroeps-categorie?
  - bediende of kaderlid
  - gespecialiseerd arbeider
  - arbeider
  - zelfstandige of zaakvoerder (incl. - vennootschapsdirecteur)
  - landbouwer
  - ander
6. Hoe denkt u dat in het algemeen de economische situatie van België in de afgelopen twaalf maanden geëvolueerd is?
  - duidelijk beter geworden
  - een beetje beter geworden
  - hetzelfde gebleven
  - een beetje slechter geworden
  - merkkelijk slechter geworden
7. En hoe denkt u dat in de komende twaalf maanden de economische situatie in België in het algemeen zal evolueren?
  - duidelijk beter worden
  - enigszins beter worden
  - hetzelfde blijven
  - iets slechter worden
  - duidelijk slechter worden
8. Vindt u dat in het algemeen de consumptieprijzen in de loop van de laatste twaalf maanden:
  - sterk gestegen zijn
  - matig gestegen zijn
  - zwak gestegen zijn
  - vrijwel gelijk zijn gebleven
  - gedaald zijn
9. Met hoeveel percent zijn, volgens u, de consumptieprijzen gestegen/gedaald in de loop van de laatste twaalf maanden?
De consumptieprijzen zijn, gestegen/gedaald met:
..... %.
10. Wat verwacht u voor de volgende twaalf maanden? Denkt u dat de consumptieprijzen in vergelijking met de afgelopen twaalf maanden:
  - sterker zullen stijgen
  - evenveel zullen stijgen
  - minder sterk zullen stijgen
  - gelijk blijven
  - dalen
11. Met hoeveel percent zullen, volgens u, de consumptieprijzen stijgen/dalen in de loop van de volgende twaalf maanden?
De consumptieprijzen zullen stijgen/dalen met:
.....%.
12. Hoe denkt u dat de werkloosheid in België zich in de komende twaalf maanden zal ontwikkelen?
Het aantal werklozen zal volgens u:
  - duidelijk stijgen
  - een beetje stijgen
  - gelijk blijven
  - iets dalen
  - duidelijk dalen

- 13.** Als het gaat om de aankoop van duurzame goederen, zoals bijvoorbeeld meubelen, een TV, een wasmachine, een computer..., vindt u dan, rekening houdend met de algemene economische situatie, dat het momenteel voor de mensen;
- een gunstig ogenblik is voor dergelijke aankopen
  - niet gunstig, ook niet ongunstig
  - een ongunstig moment voor dergelijke aankopen
- 14.** Als het om dergelijke aankopen gaat, zoals bijvoorbeeld meubelen, een TV, een wasmachine, een computer..., wat verwacht u dat er in uw gezin in de komende twaalf maanden zal besteed worden in vergelijking met de afgelopen twaalf maanden?
- veel meer
  - een beetje meer
  - even veel
  - iets minder
  - veel minder
- 15.** Verwacht u dat u binnen de komende twaalf maanden een auto zult kopen?
- ja, zeker
  - ja, misschien
  - waarschijnlijk niet
  - zeker niet
- 16.** Bent u van plan binnen de komende twaalf maanden een woning te kopen of te bouwen? (om het even of u die zelf zal bewonen of een familielid, dan wel of de woning bestemd is als vakantiewoning, of om te verhuren enz....)
- ja, zeker
  - ja, misschien
  - waarschijnlijk niet
  - zeker niet
- 17.** Bent u van plan de komende twaalf maanden belangrijke uitgaven te doen voor verbeteringen, of verbouwingen van uw woning?
- ja, zeker
  - ja, misschien
  - waarschijnlijk niet
  - zeker niet
- 18.** Is de financiële situatie van uw gezin volgens u in de loop van de laatste twaalf maanden:
- duidelijk beter geworden
  - iets beter geworden
  - ongewijzigd gebleven
  - iets slechter geworden
  - duidelijk slechter geworden
- 19.** Hoe zou u de financiële situatie van uw gezin op dit moment het best kunnen omschrijven?
- er kan veel worden gespaard
  - er kan een beetje worden gespaard
  - er kan precies worden rondgekomen
  - de spaarmiddelen moeten worden aangesproken
  - er moeten schulden worden gemaakt
- 20.** Wat verwacht u van de financiële situatie van uw gezin in de komende twaalf maanden? Die zal in de komende twaalf maanden:
- duidelijk verbeteren
  - iets verbeteren
  - ongewijzigd blijven
  - iets verslechteren
  - duidelijk verslechteren
- 21.** Denkt u in de komende twaalf maanden geld opzij te kunnen leggen, te kunnen sparen dus?
- ja zeker en vast
  - ja misschien
  - waarschijnlijk niet
  - zeker niet
- 22.** Als u let op de algemene economische situatie, vindt u dan dat het op dit ogenblik:
- zeer gunstig is om te sparen
  - redelijk gunstig is om te sparen
  - eerder ongunstig is om te sparen
  - zeer ongunstig is om te sparen
- 23.** Voor een onderzoek als dit is het nodig dat we de mensen globaal kunnen indelen in inkomensgroepen. Gelieve u daarom te situeren in de volgende inkomensklassen (totale netto gezinsinkomen per maand in euro):
- minder dan 1.000 euro
  - tussen 1.000 en 2.500 euro
  - tussen 2.500 en 4.000 euro
  - meer dan 4.000 euro
- 24.** En tot slot, wat is het hoogste diploma dat u behaald heeft?
- lager onderwijs
  - lager middelbaar
  - hoger middelbaar
  - hoger niet universitair onderwijs
  - universiteit